משנה

במשנה הקודמת (לעיל יח:) שנינו שסתם נדרים להחמיר, ופירושן להקל. משנה זו מפרשת כיצד 'פירושן להקל':

נָדַר בְּחֵרֶם – אמר 'דבר זה עלי כחרם', ולאחר מכן חזר ופירש דבריו, **וְאָמַר**, מה שהתפסתי בחרם **לֹא נָדַרְתִּי** – לא היתה כוונתי להתפיס בחרם של איסור, **אֶלָּא בְּחֵרְמוֹ שֶׁל יָם** – ברשת שצדים בה דגים מן הים, שהוא דבר המותר.

אופן נוסף, כגון שנדר **בְּקָרְבָּן**, שאמר דבר זה עלי כקרבן, ולאחר מכן חזר ופירש דבריו, **וְאָמַר**, מה שהתפסתי בקרבן **לֹא נָדַרְתִּי** –לא היתה כוונתי להתפיס בקרבנות שמביאים למקדש, **אֶלָּא בְּקָרְבָּנוֹת שֶׁל מְלָכִים** – במתנות שמביאים לפני מלכים שאף הם נקראים קרבנות, ואין בהם קדושה כלל.

אופן נוסף, כגון האומר לחבירו **חֲרֵי עָצְמִי קָרְבָּן**, שיש לפרש דבריו, שאוסר עצמו על חבירו בהנאה כקרבן, ולאחר מכן חזר ופירש דבריו, **וְאָמַר, לֹא נָדַרְתִּי** – לא היתה כוונתי על עצמי, **אֶלָּא בְּעֶצֶם** של בהמה **שֶׁהַנַּחְתִּי לִי בביתי לְהִיוֹת נוֹדֵר בּוֹ** כדי להטעות את העולם שיהיו סבורים שאני נודר נדר גמור.

אופן נוסף, כגון שאמר 'קוֹנָם אִשְׁתִּי נֶהֱנֵית לִי' – נדר שלא תהנה ממנו אשתו, ולאחר מכן חזר **וְאָמַר לֹא נָדַרְתִּי** – לא התכוונתי לאסור את אשתי שנשואה לי עתה, **אֶלָּא בְּאִשְׁתִּי הָרִאשׁוֹנָה** שֶׁגֵּרַשְׁתִּי.

עַל בּוֹלָן – על כל הדוגמאות שהוזכרו, **אֵין נִשְׁאָלִין לָהֶם** – אין צורך להישאל לחכם כדי להתיר את הנדר, אלא הנדר אינו חל כלל, כיון שנאמן לפרש דבריו.

במה דברים אמורים שלא חל נדר, בתלמיד חכם, אבל עם הארץ אינו נאמן לפרש נדריו להקל, וצריך לנהוג איסור אף בנדרים אלו עד שיתיר לו החכם את נדרו. **וְאִם נִשְׁאֲלוּ**, כלומר, כאשר באים עמי הארץ לפני חכם להישאל על נדרם כדי שיתירוהו להם, **עוֹנְשִׁין אוֹתָן** [כמו בשאר נדרים] שאם נהגו היתר בנדרם קודם שנשאלו לחכם, קונסים אותם שאין מתירים להם את הנדר עד שינהגו איסור כמספר הימים שנהגו בהם היתר. **וּמַחְמִירִין עֲלֵיהֶן** [יותר משאר נדרים], שאין מתירים להם את הנדר על ידי חרטה אלא רק על ידי פתח, **דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים**, אף שמחמירים על עמי הארץ שהנדר חל, אך אין עונשים אותם אם עברו על נדרם, וכן אין מחמירים להתיר את נדרם דוקא על ידי פתח בגוף הנדר, אלא **פּוֹתְחִין לָהֶן פֶּתַח מִמָּקוֹם אַחֵר** – דהיינו אף בחרטה, **וּמְלַמְּדִין אוֹתָן** – את עמי הארץ לנהוג איסור בנדרים אלו, אף שאינם חלים מן הדין, **כְּדֵי שֶׁלֹּא יְנַהֲגוּ קַלּוּת רֹאשׁ בִּנְדָרִים** שחלים מן הדין.

גמרא

הגמרא מבררת את הפשט בדברי המשנה:

מקשה הגמרא, **הָא גּוּפָא קַשְׁיָא** – המשנה סותרת את עצמה, **אֲמַרְתָּ** בתחילת המשנה, **אֵין נִשְׁאָלִין לָהֶן** לנדרים אלו שפירושן להקל, והיינו שנדרים אלו אינם טעונים שאלה. **וְהָדַר תָּנֵי** –ואחר כך נאמר במשנה, **אִם נִשְׁאֲלוּ עוֹנְשִׁין אוֹתָן וּמַחְמִירִין עֲלֵיהֶן**, הרי שנשאלים על נדרים אלו.

מתרצת הגמרא, **אָמַר רַב יְהוּדָה, הָכִי קָתָנֵי** – זו היא כוונת המשנה, **וְכוּלָּן** – כל הנדרים השנויים במשנה, **אֵין צְרִיכִין שְׁאֵלָה** לחכם להתירם, אלא מותרים הם מעצמם, **בָּמֶה דְּבָרִים אֲמוּרִים, בְּתַלְמִיד חָכָם** שנאמן לפרש דבריו להקל, **אֲבָל בָּעָם הָאָרֶץ** שמפרש את נדרו להקל, אינו נאמן וצריך לישאל לחכם שיתיר לו, **וכְשֶׁבָּא לִישָׁאֵל, עוֹנְשִׁין אוֹתוֹ וּמַחְמִירִין עָלָיו.**

הגמרא מבארת כוונת המשנה 'עונשין':

שואלת הגמרא, **בְּשִׁלְמָא** מה ששנינו במשנה שמַחְמִירִין על עם הארץ שמפרש את נדרו להקל, היינו **דְּלֹא פָּתְחִינַן לֵיהּ בְּחָרְטָה** – שאין מתירים לו את הנדר על ידי חרטה אלא רק על ידי פתח, **אֶלָּא** מה שנאמר במשנה **עוֹנְשִׁין** אותו, **הֵיכִי דָּמֵי** – כיצד עונשים אותו.

משיבה הגמרא, **כְּדְרַבָּנַיָּא** בברייתא, **מַאי שְׁנָוֵר** – מי שקיבל על עצמו נזירות, **וְעָבַר עַל נְזִירוּתוֹ**, כגון ששתה יין או נטמא למתים, ולאחר מכן בא לישאל על נדר נזירותו, עונשים אותו על כך **וְאֵין** בית דין **נוֹזְקְקִין לוֹ** להתיר את נזירותו, **עַד שֶׁיְּנַהֵג בּוֹ אִיפּוּר** של נזירות מספר ימים **כְּמִספר הַיָּמִים שֶׁנָּזַר בָּהֶן הֵיתֵּר**, **דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. אָמַר רַבִּי יוֹסֵי בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים** שצריך לנהוג איסור כימים שנהג בהם היתר, **בִּנְזִירוּת מוּעֶטֶת** – נזירות בת שלשים יום, **אֲבָל בִּנְזִירוּת מְרוּבָּה** – נזירות שהיא יותר משלשים יום, כגון שקיבל על עצמו נזירות של מאה יום ומתוכם נהג היתר חמישים יום, במקרה כזה אינו צריך לנהוג איסור כמספר הימים שנהג בהם היתר [כדי שיתירו לו את נדרו], אלא **דַּיּוֹ** שינהג איסור נזירות **שְׁלֹשִׁים יוֹם** כסתם נזירות. וכמו כן יש לפרש במשנתינו, שעם הארץ שנדר בחרם ואמר לא נדרתי אלא בחרמו של ים, ונהג היתר בדבר קודם שנשאל על הנדר, כשבא לישאל על נדרו אין מתירין לו את נדרו עד שינהג איסור כנגד הימים שנהג בהם היתר.

הגמרא מבררת את הדין כשהתירו לו קודם שינהג בו איסור:

אָמַר רַב יוֹסֵף, הוֹאִיל וְאָמְרִי רַבָּנַן שמי שעבר על נזירותו אֵין נוֹזְקְקִים להתיר לוֹ את נדרו קודם שינהוג איסור כנגד הימים שנהג היתר, לכן **בֵּי דִינָא דְּמַזְקְקֵי** – בית דין שנזקק להתיר את הנדר לפני שנהג איסור, אף שהועיל לו והנדר מותר, אך הבית דין **לֹא עָבְדִי שַׁפִּיר** – לא עשו כהוגן, ומוכיחים אותם על כך. **רַב אַחָא בַּר יַעֲקֹב אוֹמֵר מְשַׁמְּתִינַן לֵיהּ** – מנדים את הבית דין שהתירו לו את הנדר.

שנינו במשנה, **וַחֲכָמִים אוֹמְרִים פּוֹתְחִין לוֹ פֶּתַח כו'** ומלמדין אותן, כדי שלא ינהגו קלות ראש בנדרים. הגמרא מביאה את הצורך להיזהר בהרגל בכמה דברים, ונדרים אחד מהם:

תָּנָא בברייתא, **לְעוֹלָם אַל תְּהִי רָגִיל בִּנְדָרִים** – לנדור נדרים, **שֶׁמתוך כך פּוֹסֵק** בנוסף למה שתעבור על הנדרים, גם **לְמֶעְוֹל בְּשִׁבּוּעוֹת** – לעבור על השבועות, שהן חמורות מנדרים. **וְכֵן אַל תְּהִי רָגִיל אֵצֶל עַם הָאָרֶץ, שֶׁמּוֹסֵק לְהַאֲכִילְךָ טְבָלִים** – שעל ידי שתהיה רגיל אצלו הוא עלול להאכילך מאכלים שלא הופרשו מהם תרומות ומעשרות. **וכן אַל תְּהִי רָגִיל אֵצֶל כֹּהֵן עַם הָאָרֶץ, שֶׁמּוֹסֵק לְהַאֲכִילְךָ תְּרוּמָה [טְמֵאָה]. וְכֵן אַל תַּרְבֶּה שִׂיחָה עִם הָאִשָּׁה, שֶׁמתוך כך פּוֹסֵק לָבֹא לִידֵי נִיאוּף.** ממשיכה הברייתא, **רַבִּי אַחָא בְּרַבִּי יאשיה אוֹמֵר, כָּל הַצּוֹפֶה** [מביט] **בְּנָשִׁים, סוֹפוֹ בָּא לִידֵי עֲבֵירָה. וְכָל הַמִּסְתַּכֵּל בַּעֲקֵבָהּ** – ברגלה **שֶׁל אִשָּׁה**, ובשאר מקומות המכוסים, **הַוַּיָּין לוֹ** – יהיו לו מכך **בָּנִים שֶׁאֵינָן מְהוּגָנִין.**

הגמרא מבארת את המאמר האחרון בברייתא:

אָמַר רַב יוֹסֵף, וּבְאִשְׁתּוֹ נְדָה גם כן אמורים הדברים, שאף בה אסור לו להביט בעקבה אפילו שיש לו בה היתר לאחר זמן.

פירוש אחר בברייתא:

אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ, עֲקֵבָהּ דְּקָתָנֵי בברייתא שהצופה בה יהיו לו בנים שאינם מהוגנים, אין מדובר בשאר מקומות המכוסים, אלא רק **בְּמָקוֹם הַמְּנוּפָּת** – במקום הערוה, ונקרא עקבה על שם **שֶׁהוּא מְכוּוָּן כְּנֶגֶד הָעֲקֵב** [–הרגל], ומדובר אף באשתו טהורה.

הגמרא מביאה ברייתא על מעלת הבושה:

תָּנְיָא בברייתא, מה שנאמר בפרשת יתרו במעמד הר סיני (שמות כ יז) **'בַּעֲבוּר תִּהְיֶה יִרְאָתוֹ עַל פְּנֵיכֶם'**, זו מדת הבושה, והמשך הפסוק **'לְבִלְתִּי תֶּחֱטָאוּ'**, **מְלַמֵּד שֶׁהַבּוּשָׁה מְבִיאָה לִידֵי יִרְאַת חֵטְא**, והיינו שכאשר תהיה בושה [–יראה] על פניכם, לא תגיעו לידי חטא.

מֵיכָן – ומפסוק זה **אָמְרוּ, סִימָן יָפֶה בְּאָדָם שֶׁהוּא בַּיְישָׁן**, שעל ידי הבושה הוא ירא חטא. **אֲחֵרִים אוֹמְרִים** שלומדים מהפסוק **שְׁכַל אָדָם הַמִּתְבַּיֵּישׁ לֹא בְּמְהֵרָה הוּא חוֹטֵא**, כי על ידי הבושה ימנע מלחטוא, **וּמִי שֶׁאֵין לוֹ בּוּשָׁת פָּנִים בְּיִדּוּעַ שֶׁלֹּא עָמְדוּ אֲבוֹתָיו עַל הַר סִינַי**, שהרי הכתוב נתן טעם למעמד הר סיני **'בַּעֲבוּר תִּהְיֶה יִרְאָתוֹ עַל פְּנֵיכֶם לְבִלְתִּי תֶּחֱטָאוּ'**, ודברי הכתוב נאמרו אף על זרעם, שנאמר (דברים כט יד) **'אֶת אֲשֶׁר יֶשְׁנוֹ פֹּה עִמָּנוּ עֹמֵד הַיּוֹם לִפְנֵי ה' אֱלֹהֵינוּ וְאֵת אֲשֶׁר אֵינֶנּוּ פֹּה עִמָּנוּ הַיּוֹם'**, ומי שאין בו מדת הבושה ודאי שאינו מזרעם.

עוד בענייני צניעות:

המשך בעמוד קסז

אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן דַּהֲבָאי, אַרְבָּעָה דְּבָרִים שהתשמיש מזיק לבנים, שחוטאים בדיבור ושמיעה, לכן לוקים הבנים בדיבור ובשמיעה. סומין [–עיוורים] מִפְּנֵי מָה הַוָּיִן, מִפְּנֵי שֶׁמִּסְתַּכְּלִים בְּאוֹתוֹ מָקוֹם, וכיון שחוטא בעיניו, לכן הבנים לוקים בראיה.

חָחוּ לִי מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת, חִיגְּרִין, מִפְּנֵי מָה הַוָּיִן –מדוע נולדים ילדים חיגרים, מִפְּנֵי שֶׁהוֹפְכִים אֶת שׁוּלְחָנָם –שמשמשים בצורה הפוכה, שכיון שמשמש בירך לוקים בירך. אִילְּמִים מִפְּנֵי מָה הַוָּיִן – מדוע נולדים ילדים אילמים שאינם מדברים, מִפְּנֵי שֶׁמְּנַשְּׁקִים עַל אוֹתוֹ מָקוֹם, וכיון שחוטאים בפה, לוקים הולדות בפה. חֵרְשִׁים – שאינם שומעים ואינם מדברים, מִפְּנֵי מָה הַוָּיִן, מִפְּנֵי שֶׁהבעל והאשה מְסַפְּרִים [–מדברים] בְּשָׁעַת תַּשְׁמִישׁ, וכיון שחוטאים בדיבור ושמיעה, לכן לוקים הבנים בדיבור ובשמיעה. סומין [–עיוורים] מִפְּנֵי מָה הַוָּיִן, מִפְּנֵי שֶׁמִּסְתַּכְּלִים בְּאוֹתוֹ מָקוֹם, וכיון שחוטא בעיניו, לכן הבנים לוקים בראיה.

הגמרא מקשה סתירה מברייתא אחרת:

וְרַמִּינְהוּ, שָׁאֲלוּ אֶת אִמָּא שָׁלוֹם אשתו של רבי אליעזר, מִפְּנֵי מַה

בָּנַיִךְ יְפֵיפִין בְּיוֹתֵר – בלא מום, אִמְרָה לָהֶן אמא שלום, מפני שבעלי [–משמש] עֲמִי, לֹא נִתְחַתֵּת הַלַּיְלָה, שבשעה זו נשים מתהלכות בשוק, וחשש שיתן דעתו עליהן, וְכֵן לֹא בְּסוֹף הַלַּיְלָה, שכבר קמו הנשים משנתם ומתהלכות בשוק, אֶלָּא רק בַּהֲצוֹת הַלַּיְלָה, שבשעה זו אינן מתהלכות בשוק. וּכְשֶׁהוּא מְסַפֵּר, מַגֵּלָה פָּפָא וּמְכַסֶּה פָּפָא – אינו מגלה אלא טפח אחד, והטפח השני משאיר מכוסה. וְדוֹמֶה עָלָיו התשמיש, כְּמִי שֶׁכָּפָאוּ שֵׁד, שממהר לעשותו כאדם הטרוד מחמת שד שכופהו. וְאָמַרְתִּי לוֹ – שאלתי אותו [אימא שלום את רבי אליעזר], מַה הַטַּעַם שאתה עושה כן. וְאָמַר לִי, כְּדֵי שֶׁלֹּא אֶתֵּן אֶת עֵינַי – את דעתי בְּאִשָּׁה אַחֶרֶת בשעת התשמיש, וְעל ידי כך נִמְצָאוּ בָּנָיו בְּאֵין לִידֵי מַמְזֵרוּת, שהחושב על אשה אחרת בשעת מעשה יש בבנים צד ממזרות. אם כן יש סתירה בין ברייתא זו לברייתא שהובאה לעיל שמבואר בה שהמספר בשעת תשמיש בניו נולדים חרשים, ואילו מדברי אמא שלום מבואר שאף שרבי אליעזר סיפר עמה בשעת תשמיש, היו בניה יפיפיים. מתרצת הגמרא, לֹא קַשְׁיָא – אין סתירה בין שתי הברייתות, הָא – מה שרבי אליעזר שוחח בשעת תשמיש, היה כְּמֵילֵי דְּתַשְׁמִישׁ – בדברים שמענין התשמיש, שבהם מותר לשוחח בשעת התשמיש כדי לרצותה, הָא – ומה שאמר רבי יוחנן בן דהבאי שאין לספר בשעת תשמיש היינו כְּמֵילֵי אַחֲרָנֵיתָא [–בדברים אחרים] שאינם צורך התשמיש, שבהם אסור לספר.

הגמרא מבארת שדברי רבי יוחנן בן דהבאי, שנויים במחלוקת: אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, זוֹ דִּבְרֵי יוֹחָנָן בֶּן דַּהֲבַאי, אֲבָל אָמְרוּ חֲכָמִים אֵין הֲלָכָה כְּיוֹחָנָן בֶּן דַּהֲבַאי, אֶלָּא כָּל מַה שֶּׁאָדָם רוֹצֶה לַעֲשׂוֹת בְּאִשְׁתּוֹ עוֹשֶׂה – משמש באיזה אופן שירצה. מָשָׁל, לְבָשָׂר הַבָּא מִבֵּית הַטְּבָחָה, שאם רָצָה לְאָכְלוֹ בלא בישול או צליה אלא בְּמֶלַח אוֹכְלוֹ במלח, ואם רצה לאכלו צָלִי צולהו וְאוֹכְלוֹ, רצה לאכלו מְבוּשָּׁל מבשלו וְאוֹכְלוֹ, ואם רצה לאכלו שָׁלוּק – מבושל הרבה אוֹכְלוֹ כך, וְכֵן דָּג הַבָּא מִבֵּית הַצַּיָּיד שאוכלו בכל אופן שרוצה. וכמו כן עושה אדם באשתו מה שרוצה.

שנינו בברייתא (לעיל ע"א), אמר רבי יוחנן בן דהבאי, ארבעה דברים סחו לי מלאכי השרת:

אָמַר אֲמִימַר, מַאן מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת מי הם מלאכי השרת שרבי יוחנן בן דהבאי אמר בשמם. רַבָּנַן – תלמידי חכמים. דְּאִי תֵּימָא – שאם תאמר שהכוונה לְמַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת מַמָּשׁ, אַמַּאי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן [לעיל] אֵין הֲלָכָה כְּיוֹחָנָן בֶּן דַּהֲבַאי, אלא כחכמים, הָא אִינְהוּ – והרי המלאכים בְּקִיאֵי בְּצוּרַת הַוָּלָד טָפֵי – בקיאים בדברים הגורמים מומים בוולדות יותר מהחכמים, כיון שהם שומעים בשמים מחמת מה נולד הולד פגום וצריך להיות ההלכה כמותם. אלא ודאי ש'מלאכי השרת' הכוונה לרבנן, ולכן יכולים חכמים לחלוק עליהם ולומר שבשאר אנשים כל מה שרוצה עושה. וְאַמַּאי קָרוּ לְהוּ – והטעם שנקראו מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת, משום דְּמְצַיְּירִי – שהם מצויינים ומובדלים משאר האנשים, כְּמַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת שמובדלים משאר אנשים.

הגמרא מביאה מעשה להתיר הפיכת שולחן:

הֲהִיא דְּאַתַאי לְקַמֵּיהּ דְּרַבִּי – אשה אחת באה לפני רבי, וְאָמְרָה לוֹ, רַבִּי, עָרַכְתִּי לוֹ לבעלי שֻׁלְחָן לשמש וַהֲפָכוֹ – שימש שלא כדרך. אָמַר לָהּ רבי, בִּתִּי, תּוֹרָה הִתִּירַתְהּ – התורה התירה לבעל לבעול בכל אופן שרוצה, וַאֲנִי מָה אֶעֱשֶׂה לָךְ.

מעשה נוסף בהיתר הפיכת שולחן:

הֲהִיא דְּאַתַאי לְקַמֵּיהּ דְּרַב – היתה אשה שבאה לפני רב, וְאָמְרָה לוֹ, רַבִּי, עָרַכְתִּי לוֹ לבעלי שֻׁלְחָן לשמש, וַהֲפָכוֹ. אָמַר לה רב, מַאי שְׁנָא מִן בִּינְיָתָא – במה זה שונה מדג, וכשם שרשאי לאכול את הדג כמו שירצה כך גם מותר לבעל לבעול כרצונו. הגמרא מביאה מקור לכך שאסור להרהר באשה אחרת בשעת תשמיש:

נאמר בתורה (במדבר טו לט) 'וְלֹא תָתוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם', מָכָאן אָמַר רַבִּי, אַל יִשְׁתֶּה אָדָם בְּכוֹס זֶה – לא יבעול אדם אשה אחת וְיִתֵּן עֵינָיו בְּכוֹס אַחֵר – ויחשוב באותו זמן על אשה אחרת. מבררת הגמרא באיזה אופן נאמר איסור זה:

אָמַר רַבִינָא לֹא נִצְרְכָא – לא הוצרכה דרשה זו ללמד שלא יתן אדם עיניו באשה אחרת, אֶלָּא ללמד דַּאֲפִילּוּ אם הם שָׁתֵי נָשָׁיו, שמותרות לו, גם כן לא יהרהר על אחת בשעה שבא על השניה.

הגמרא מבארת כמה דברים שפוגמים את התשמיש:

כתוב בפסוק (יחזקאל כ לח) 'וּבָרוֹתִי מִכֶּם הַמֹּרְדִים וְהַפֹּשְׁעִים בִּי' –הקדוש ברוך הוא אומר, אברור מתוך ישראל את המורדים והפושעים. ומי הם המורדים והפושעים, אָמַר רַבִּי לֵוִי אֵלּוּ בְּנֵי תֵּשַׁע מִדּוֹת, בנים שנוצרו באחד מתשעה אופנים אלו שיש בהם צד עבירה, ונקראים בְּנֵי אסנ"ת משוגע"ח [–סימן נוטריקון לתשעת המידות הפסולות בתשמיש]. ואלו הם, בְּנֵי אֵימָה –שמטיל אימה על אשתו להיזקק לה שלא מרצונה. בְּנֵי אֲנוּסָה – שאונס את אשתו. בְּנֵי שְׁנוּאָה – ששונא את אשתו, ומתוך כך נותן עיניו באשה אחרת בשעת מעשה. בְּנֵי נִידּוּי – שבא עליה כשהוא מנודה. בְּנֵי תְּמוּרָה – אדם שיש לו שתי נשים, וסבור לבוא על אשתו האחת ובא על השניה. בְּנֵי מְרִיבָה – שהיתה מריבה ביניהם, ובשעת התשמיש עדיין לא נתפייסו. בְּנֵי שְׁכָרוּת – שהוא שיכור בשעת מעשה, ומתוך שכרותו אינו נותן דעתו על אשתו. בְּנֵי גְּרוּשַׁת הַלֵּב – שגמר בדעתו לגרשה ומשמש עמה, שמתוך כך מהרהר באחרת, בְּנֵי עֲרֵבוּבְיָא – אשה שבאו עליה כמה בני אדם וילדה, ואין ידוע מיהו אביו של הולד. בְּנֵי חֲצוּפָה – אשה שמעיזה פניה לתבוע את בעלה בפה. הגמרא מקשה על דברי רבי לוי שאשה התובעת בפה, בניה פגומים משום 'בני חצופה':

אִינִי – וכי כן הוא, האם זהו חסרון לתבוע בפה, וְהָאָמַר – והלא אמר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן, כָּל אָדָם שֶׁאִשְׁתּוֹ תּוֹבַעְתּוֹ לתשמיש, חַיָּין – יהיו לוֹ בָּנִים שֶׁאֲפִילּוּ בְּדוֹרוֹ שֶׁל מֹשֶׁה רַבֵּינוּ לֹא הָיוּ כְּמוֹתָם, ודבר זה נלמד ממה שֶׁנֶּאֱמַר (דברים א יג) כשמשה רבינו אמר לבני ישראל שיבחר מכל שבט אנשים להעמידם ראשים על העם 'הָבוּ לָכֶם אֲנָשִׁים חֲכָמִים וּנְבֹנִים' שיהיו ראשי העם, וְכָתִיב (שם א טו) לבסוף בשלקח אותם שאמר להם 'וָאֶקַּח אֶת רָאשֵׁי שִׁבְטֵיכֶם אֲנָשִׁים חֲכָמִים וִידֻעִים' וְלֹא כָּתִיב נְבוֹנִים, משום שלא מצא בהם 'נבונים', וְכָתִיב (בראשית מט יד) 'יִשָּׂשכָר חֲמֹר גָּרֶם', שהחמור שרכב עליו יעקב גרם ללידת יששכר, שפנה החמור מעצמו לאהל לאה, ועל ידי זה תבעה לאה את יעקב, כמו שכתוב (בראשית ל טז) 'וַתֵּצֵא לֵאָה וַתֹּאמֶר אֵלַי תָּבוֹא כִּי שָׂכֹר שְׂכַרְתִּיךְ' וְכָתִיב (דברי הימים א' יב לג) 'מִבְּנֵי יִשָּׂשכָר יוֹדְעֵי בִינָה לָעִתִּים', כלומר שמשבט יששכר היו בעלי בינה מה שלא היו בשאר שבטים, לפי שתבעה את יעקב בפה, ומוכח שאין חסרון לתבוע את הבעל בפה, אלא אדרבה הבנים הנולדים מביאה זו יהיו נבונים. מתרצת הגמרא, הַהִיא – התביעה של לאה לא היתה באופן של תביעה בפה, אלא באופן דְּמַרְצָיָא אַרְצוּיֵי, שהאישה מרצה את בעלה בדברי פיוס כדי שתתחבב עליו ויבוא עליה, אך אינה תובעת אותו בפה לתשמיש.

הדרן עלך ואלו מותרין

פרק שלישי - ארבעה נדרים

משנה

המשנה מונה ארבעה נדרים שהם מותרים:

אַרְבָּעָה אופני נְדָרִים הִתִּירוּ חֲכָמִים – הורו חכמים שהם מותרים מאליהם ואין צריך עליהם התרת חכם, ואלו הם:

א. נִדְרֵי זֵרוּזִין – הנודר כדי לזרז את חבירו שלא יעמוד בדעתו. והנדר אינו חל כי אנו מניחים שלא נתכוון לכך, אלא כוונתו רק לזרז את חבירו.

ב. וְנִדְרֵי הֶבַאי – הנודר נדר בדברי גוזמא, כגון שאומר יאסרו פירות עלי בתנאי אם לא ראיתי כיוצאי מצרים, ואף שודאי לא ראה ששים רבוא בני אדם, ואם כן מתקיים תנאו, אין הפירות נאסרים עליו, כי דרך בני אדם לקרוא לעם רב עולי מצרים בדרך גוזמא.

המשך בעמוד קסג

ג. **וְנִדְרֵי שְׁגָגוֹת** – שהיה לו טעות בשעת הנדר, ונמצא שאסר עליו דבר בשוגג. כגון שאמר קונם פירות עלי אם אכלתי, ובשעה שנדר טעה וחשב שלא אכל, ואחר כך נזכר שאכל. וכן אם היה שוגג בשעת קיום התנאי, כגון שאמר קונם ככר זה עלי אם אוכל היום, ושכח את נדרו ואכל, גם זה בכלל נדרי שגגות המותרים, כי בשעה שאכל שוגג הוא ואינו זוכר לנדרו.

ד. **וְנִדְרֵי אוֹנָסִין** – שאירע לו אונס ולא היה יכול לקיים את נדרו. כגון אדם שביקש מחבירו שיזמינו לסעוד עמו ובדי לחזק את ההזמנה ביקש המוזמן מהמזמין שידור נדר, שאם לא יאכל אצלו, יאסור המזמין את נכסיו על המוזמן. והמוזמן נאנס שחלה או עיכבו נהר, ולא יכל לבא לסעודה.

מפרשת המשנה את האופן הראשון:

נִדְרֵי זִיּוּוִין כֵּיצַד, הָיָה מוֹכֵר חֵפֶץ לחברו, **וְאָמַר** המוכר ללוקח **קוֹנָם** – יאסרו בקרבן דמי המקח שאקבל ממך **שֶׁאֵינִי פּוֹחֵת לְךָ מִן הַפֶּלַע** שהוא ארבעה דינרים. כלומר, שאין המוכר מסכים למכור את מקחו בפחות מסלע, ובדי לחזק את דבריו ולזרז את הלוקח לשנות את דעתו ולהוסיף על דמי המקח, אסר על עצמו בקונם את דמי המקח אם ימכור בפחות מסלע. וכמו כן אם **הַלָּה** – הלוקח **אוֹמֵר** למוכר **קוֹנָם** – יאסר בקרבן המקח שאני קונה ממך **שֶׁאֵינִי** – אם אני **מוֹסִיף לְךָ עַל הַשֶּׁקֶל** שהוא שני דינרים. כלומר, שאין הלוקח מסכים לשלם יותר משני דינרים על מקחו, ובדי לזרז את המוכר שיסכים לכך אסר על עצמו בקונם את המקח אם ישלם יותר משקל. ובאה המשנה ללמדנו שבין נדרו של המוכר ובין נדרו של הקונה אינם חלים, ואף אם המכר יתקיים לבסוף ביותר משקל או בפחות מסלע, אין אחד מהם נאסר במה שנדר